

«HÜKÜMETE YARDIMCILIK» MESELESİNDEN DOĞAN MESELELER¹

Prof. Bahri SAVCI

Türkiye'deki bunalım, köklerini, elbette öğrenci-işçi-öğretmen-memur-vali-hatta astsubayların ve hatta hatta toplum polisinin girişmekten kaçınmadığı direnmelerden gelmiyor. Bunu artık, günlük basın incelemelerini ve yorumlarını okuyan herkes, orta okul öğrencileri bile anlamıştır.

Fakat, bunu yalnız, Hükûmet ile hükûmetçi çevreler anlamakta dayatıyor.

Evet, bunu yalnız, kapitalist tip kalkınmanın, ancak borç alarak, para basarak, zorla vergiler toplayarak, sonra bunları siyasal nüfuz akımlarına ve derecelerine göre özselci yönlelere doğru akıtılarak, ekonomik büyüme olanağını kullanan —çünkü zaten başka olanağı yoktur— hükûmetimiz anlamıyor.

Bir de, kapitalist kalkınma yolunun Türkiyede başka olanakları olmadığını, ancak bu yapma ve şişirme olanağını kullanmaktan başka çıkar bir yolu bulunmadığını, bunun da gerçek bir kalkınma ile en aşağı derecede ilgisi bulunmadığını bildiği halde —çünkü istatistikler kalkınma hızımızın gerçekte % 2 1/2 üzerinde doluştuğunu göstermektedir— kapitalist kalkınma yolunun bilim dışı bu tipi sayesinde kişisel ekonomik şişmesini elde edeceğini bilen, anlayan ve gören çevreler anlamıyor. Daha doğrusu anlamak istemiyor.

İşte birbiriyle bütünleşmiş bulunan bu iki çevrenin anlayışsızlığı ötesinde, bütün düşünen-gören-analiz yapan çevreler, Türkiye'-

(1) Bu makale, 12 Mart 1971 muhtırasından biraz sonra yazılmıştır. Durumun, hızla özgürlük ile uyumsuz bir «hükûmet evresi»ne dönüşmesi, yayınlamayı önlemiştir. Yazarının gözaltına, alınması sonra tutuklanması ve uzun bir yargı koğuşturmasına uğraması ve kürsünün de aynı akibete daha yoğun olanak uğramış bulunması, yayını geciktirmiştir.

deki bunalımı; az gelişmişlik ortamında, kalkınmanın yolunu, emekçi sınıflarının ekonomiye sahip olamaması ve böyle bir ortamda konuya sınıfsal açıdan bakılamaması vakiasında görmektedirler. Aslında, öğrenciden başlayarak, toplum polisine kadar uzanan direnme halkası halinde gözüken bunalım görüntüleri; bir gösetermelik ekonomi ve göstermelik siyasetin, çalışanların hakkını yemesi karşısında, ülkenin öncü ve zinde kuvvetlerinin, gerçek ekonomi ve siyasetinin sahibi olan üretici güçleri uyandırma ve böylece toplum dinamiğinin, Türkiye'nin gerçek sosyal-ekonomik-siyasal düzenini kurma yolunu arama sürecini yaşatma vakiasından gelmektedir. Bunu, hükümetimiz ile, onun sahte sosyal gelişim evrelerinden kişisel şişmesini sağlayan, kapitalist kalkınma tipinin sömürücü çevreleri dışında, düşünen-gören-analiz yapan aydın çevreler, pekâlâ anlamaktadırlar.

Fakat bu arada, aslında bu aydın-öncü-zinde kuvvetlerinin içinde olan ordunun en üst kademesinden bazı rahatsızlıklar ve tereddütler hildiren davranışlar gözükmeye başlamıştır ki, bu davranışın analizini de, bu aydın çevrelerinin sahip olması gereken birlik adına yapmak zorundayız.

Evet, Türkiye için, gerçekte geçersiz olan —çünkü iktisadi büyümenin gerçek olanaklarına sahip olmayan— bu şişirme kapitalist tipinin sömürücüleriyle hiç de maddi-manevi-kültürel-insancıl bir bağı olmayan bu tarafsız üst kademe, durumu gerçeği içinde değerlendirmede ve bunalımın nedenini saptamada tereddütlere düşmüştür.

Burada hemen belirtelim ki, bu tarafsızlık, günlük siyasal gelişmeler alanındadır ancak... Yoksa, ülkenin yaşama, var olma, ve bunun için de muhakkak kalkınma davasındaki temel yöntemi arama-bulma-destekleme anlamındaki bir genel siyasal oluşmada düşünsüz kalma anlamında değildir bu tarafsızlık.. Bu belirlemeden sonra da, hemen gene belirtelim ki, bu anlamdaki taraflı ve ülkücü çevrelerin başında ordu —ve dolayısıyla onun üst kademesi— gelir.

İşte bu üst kademe, durumu değerlendirmede, bunalımın gerçeğini saptamada, giderme yollarını bulmada tereddütlere, zorluklara, çıkmazlara düşmektedir. Çünkü, bu üst kademe, bir yandan, anayasal ve hukuksal açıdan «Hükümet» denen —hiç olmazsa onun başı olan— kurum ile ilişkilerini düşünerek, hükümetçi bir çizgi içine, ister-istemez girmek zorunda olduğunu görüyor. (Hükümetçi çizginin alternatifi olan çizgilerin, kendisini, ürkülecek ideolojiler

alanına iteceğinden duyduğu korku ve endişe de, hükûmetçi çizgiye daha da yaklaşması sonucunu veriyor.) Fakat öte yandan, gene bu üst kademe, muhakkak ki, şimdiki hükûmet ile paralel sayma zorluğu duyduğu bazı tarih miraslarının da kendisini bağladığını, bu tarih miraslarına da sırtını çeviremeyeceğini, bu yüzden, hiç kuşkusuz, bu miraslara da uymak zorunda olduğunu duyuyor.

Öyle ise, öyle bir yorum yapabilmeli ki, hem, kendince Anayasal ve hukuksal saydığı bağ içinde kalsın (ve ayrıca, ideolojik açıdan da yeni seçmelere başvurmak zorunda kalmasın); hem de, şimdiki hükûmet ile paralel olmadığını herkesin bildiği bu miraslara da hanis, en hafif deyimle ile yabancı bir duruma düşmesin.

İşte, ordunun bu üst kademesi, birbirine yaklaştırılması çok zor olan bu iki ögeyi birbiriyle uyuşturmak istiyor. Bir uyuşturma açısını elden bırakmadan bunalımı yorumlamak ve çözüm yolunun nerede olduğunu saptamak zorunda kalışı, kendisini tereddütlere ve zorluklara uğrattırıyor: Hem Anayasa ve hukuksal yaklaşım biçimine sadık kalarak «Hükûmet» ile birlikte olacaksınız; hem de, bu hükûmetin, çoktan ihmal ettiği, hatta üzerine yürüdüğü tarih miraslarına —Türkiye'nin en dinamik gücü olarak— sadık kalacaksınız ve bu sadakat içindeliği biran bırakmadan bunalımı çözücü eylem tutumu içinde bulunacaksınız.

Tarihin bir miras halinde ordunun üst kademesine empoze ettiği değerler, kurumlar, bize, başlıca iki süreç ve bir bilinç durumunda gözüküyor ki, onları da şöyle gösterebiliriz: «Demokrasileşme süreci», «Atatürkçülük süreci», «27 Mayıs ve onun Anayasasına bağlılık bilinci» ...

Gerçekten ordunun üst kademesi, Türk tarihi içinde, siyasal gelişmemizin bir ürünü olarak bir «demokrasileşme sürecimiz» olduğunu görüyor (görmesi de gerekir). Bu mirasa kolayca sırt çeviremeyeceğini, çevrilmemesi gerektiğini düşünüyor. (Düşünmesi de gerekir). Sonra gene aynı kademe, bir «Atatürkçülük süreci» ile kendini bağlı duymaktadır. Nasıl duymasın ki, gelişmemiş, az gelişmiş ülkeler için eş anlamdan ötesini deyimleyen kapitalist-emperyalizmin sömürsünden kurtulma bayrağını tüm mazlum uluslar adına ilk açan ve kapitalist-emperyalizmin mazlum ulusları sömürsünü durdurma çığrını açan bir «Atatürkçülük süreci», bugün, bütün mazlum ulusların, yalnız ordu kademelerini değil, her türlü aydın-öncü-ülküçü kademelerini sarmış durumdadır. En sonunda, ordunun üst kademesi, 27 Mayıs ve onun Anayasasını görmemezlik edememektedir. Zaten, demokrasileşme sürecini, Atatürkçülük

sürecini gören bir göz, bunların doğurduğu 27 Mayıs ve onun Anayasasını, görmemezlik edemez. 27 Mayıs ve onun Anayasası, demokrasileşme-Atatürkçülük süreçlerinin, yeni bir gelişim ufkuna doğru gidişini sağlama akımı haline gelmiştir. Çünkü, demokrasileşme ve Atatürkçülük akımları ile 27 Mayıs ve Onun Anayasası ile, ulusca bir ekonomiyi arama, özgürlükçü ve halkçı bir düzeni arama noktalarında bir bütünlük arz etmektedir. Bu yüzden, ordunun üst kademesi, 27 Mayıs ve onun Anayasası ile bağlılık bilinci ile zorunlu olarak kendini bağlı duymaktadır.

Bir özetleme gerekirse, günlük siyasal gelişmeler alanında tarafsız kalan ülkücü çevrelerin başındaki ordunun üst kademesi, bunalımın nedenini ararken, kendisini şu üç husus ile bağlı görmek zorunda olduğunu hissetmiştir : Demokrasileşme süreci, Atatürkçülük süreci, 27 Mayıs ve onun Anayasasına bağlılık bilinci... Gerçekten, Türkiye'de «siyasal iktidar» olayının tarih içinde geçirdiği evrelere bakarsak bunda, bir demokrasileşme sürecini görmemezlik edemeyiz. Bu, iktidarı, bir Halife-Sultan mutlakıyeti olmaktan çıkarıp, halk idaresini yansıtan bir seçim yoluyla, sınırlı denetime tabi bir iktidar olarak kurma sürecidir.

İXX uncu yüzyıla kadar, Türkiye'de, «iktidar»ın mutlakıyetten başka bir temele dayanması gereksinmesi duyulmazdı. Orta Asya göçebe Türk devletlerindenberi gelen tarihsel miras, mutlakıyet idi : İktidarın, emretme gücünün, merkezsel bir yerde bulunan bir tek kişi ellerinde toplanması; ve oradan da, sınırsız-kontrolsuz bir müeyyideye uğramadan uygulanması, temel kamu kuralı idi Devlet hayatında... Sonradan kabul edilen islâmlık da, bu kuralı, tüm tanrısal bir nitelik içinde sürdürmüştü. İktidar, tanrısal nitelikte bir güç idi. Bu itibarla sınırı, sınırlanması söz konusu olmazdı.

Vakıa, gerek islamdan önceki, gerek islâmdan sonraki bu otorite prensibi, uygulamada elbet de siyasal realitenin getirdiği sınırlamalara uymak zorunda idi. Siyasal hayat, Türk siyasal kuvvet merkezlerinin birbiriyle denkleşmesi içinde geçer. «İktidar» teorik temelinde, mutlakıyetçi bir otorite prensibi niteliğinde görünebilir. Fakat her çağda, iktidarı, sosyo-ekonomik faktörler belirler. Bu faktörler, özünde «mutlak» olarak beliren —çünkü özünde «tanrısal» kaynaktan geldiği kabul edilen— iktidarı belirler iken sınırlar da.. Fakat, siyasal realitenin bu sosyo-ekonomik etkisine karşın, İXX uncu yüzyıla kadar Türklerin devletlerinde, iktidar, temel niteliği olarak bir kişinin ellerinde toplanmış bir mutlak iktidar olarak

kalmış ve sürmüştür : Tanrıdan gelen, yer yüzünde Halife-Sultan-
dan başkasına ait olamayan, yeryüzü uygulamalarının yeryüzünde
bir sorumluluk hesabı da söz konusu edilmeyen, kendinden baş-
kasına da dayanma gereğinin duyulmayan bir mutlak iktidar...

Vakıa, bu mutlak iktidar, 1807 lerden itibaren, kendi kendine
yetmediği için, kendinden başkasına —Anadolu ve Rumel Ayanına—
dayanma gereğinin, daha doğrusu zorununu da duymuştu. Fa-
kat bu yeni gelişme, gene de iktidar konusundaki temel teorik çer-
çeve içinde olmuştu : Halife-Sultan, mutlakıyet iktidarının, gene
tekeline sahip tanrısal kişidir. Bu husus ve sorumluluğu söz konu-
su değildir.; Ancak, onun tanrısal iktidarını onun adına kullanan
Sadriazam ile Vezirlerin günlük uygulamaları yakınma konusu edi-
lebilir ve uygulamaların bu yönü, iktidarın yeryüzü sahibi nezdinde,
yakınma yoluyla, tahrik edilen bir sorumluluğa yol açabilir ve pa-
dişah da, vezirleri sorumlu kılar..

Ama, görülüyor ki, bu, var olan kamu hukuku kuralrını, hukuk
olarak değiştirmemektedir. Bu husustaki ilk değişiklik 1830 Tanzi-
mat Fermanı ile gelmiştir : Artık mutlak iktidar, cevherinde, özün-
de sınırlanmıştır. Hernekadar tekel halindeki sahipliğinde bir de-
ğişiklik yoksa da, mutlak olarak kullanılmasının karşısına, bir yer-
yüzü sınırı ve ölçüsü çıkarılmıştır : Tanzimat Fermanı içinde yer
alan insan hakları, Halife-Sultan'ın iktidarının sınırı olmuştur.

Asıl, kamu hukuku alanında temelden bir değişiklik sayılabile-
cek reform 1876 da gelmiştir. Bu, iktidarı yapısında değiştiren,
çünkü özünde iktidar anlayışını değiştiren bir reformdur. Çünkü
1789 ihtilâlinin liberal burjuva demokrasinin düşün serpintileri-
nin, Osmanlı Jon Türklerini engellemesinin sonucudur. Adeta ol-
duğu ve olacağı üzere, Osmanlı toplumuna yukarıdan uygulanan bir
reformasyonculuğun ürünüdür. Fakat, ne de olsa, «İktidar» olayı-
na yapısal bir karışmadır (müdaheledir) : İktidar, özünde bir an-
layış değişmesine uğramıştır : İktidar, aynı zamanda bir yeryüzü
olayıdır. Onun için, onun tanrısal sahibi yanında, bir de yeryüzü
sahibi vardır. Bu, halktır. Ve halkın, iktidarı, Halife-Sultan ile bir-
likte ortaklaşmasıdır. Onun için, Halife-Sultan'ın yanında, bir de
parlamento vardır. Artık, iktidar, Halife-Sultan ile parlamento iki-
lisi yoluyla kullanılacaktır ve 1876 Anayasasında gösterilen hak ve
özgürlükler ile sınırlanacaktır. Padişahın kişiliği gene bir sorumlu-
luk dışında ise de, onun adına ve onun altında bir organ sıfatı ile
yürütmeyi kullanan hükümet, bundan dolayı, Anayasal sorumlulu-
ğa tabidir. (Bu sorumluluk, bir parlamenter rejimin siyasal sorum-

luluğuna tam benzemese de, gene de hükûmetin anayasal sorumluluğudur).

İşte ,mutlakîyetin kırılıp, yürütmenin sorumluluğu esasının kabulü; iktidar tekelinin kırılıp, halk temsilcilerinin de iktidara ortak oluşu; iktidarın özünde ve uygulanma biçiminde mutlaka otorite prensibinden kurtarılıp demokratize edilmesini meydana getirir. Buna da biz iktidarın demokrasileşme sürecinin başlaması diyoruz. 1876 dan başlayan bu süreç, 1919 da başlayan Anadolu İhtilâlinden sonraki ve Mustafa Kemal liderliğindeki «Türk devrimi» ile iktidarı, teorik alanda ve biçimsel uygulanmasında ileri derecede demokratize etmiştir. Öyle ki, teorik alanda ve biçimsel uygulama platformunda bir liberal demokrasinin idée'sinden ve onun meclis hükûmeti biçiminden söz etmekte bir yanlışlık bulunmamaktadır. Yalnız, İkinci Dünya Savaşı sonunda, ortada bir yanlışlık olmamakla beraber, ötedenberi duyulmakta olan bir noksanın mutlak olarak var olduğu ve bunun da giderilmesi zamanının geldiği anlaşıldı. Bu, çok partili hayata geçerek, iktidarın demokrasileşmesi sürecinin bir gelişiminin daha gerçekleştirilmesi eylemi olmuştur.

Demokrasileşme süreci, 1924 Anayasası ile o kadar kuvvetleştirilmişti ki, devlet yapısına bir yeni karışma (müdahele) söz konusu edilmeden, çok partili siyasal hayat evresine girilebilmiştir. Fakat 1946-1960 arası uygulamaları, siyasal hayatın ve iktidar olayının demokrasileşme olgusunda halâ, bazı gediklerin, noksanların bulunduğu kanısını vermiştir. Onun için, 1961 Anayasası ile, Devlette yapısal bir değişikliğe gidilmiştir. Bu yapısal değişiklik, bir yandan «iktidarın bozularak kullanılması»nı önleyici kurumları ile, bir yandan da, halkın temsil yoluyla iktidar uygulamasını, iktidarın sahipliğini uygulayabilmesini olası kılarak, iktidarın demokratize edilebilmesi sürecinin son gelişmelerini meydana getirmiştir. Bugün, bir çok düşünür ve siyaset ile uğraşır aydın; Tanzimat Fermanından, 1876 Anayasasındanberi gördüğümüz gelişmelerin aslında birer soyutlama değeri olduğunu, fakat iktidarı, brüt varlığında demokratize edemediğini ileri sürmektedir. Bunun tartışması ayrı bir konudur. Fakat, her ülkedeki siyasal gelişmeyi, siyasal hayatın çekirdeğindeki dinamizmin analizi olarak ele almayan aydınlar, belki de daha çoktur. Onun için, Türk siyasal hayatında bir «demokrasileşme süreci»nden söz edilince ve bunu tarihin bir mirası olarak sayınca, sayıları belki de daha çok alan bu aydınların perspektifi ileri sürülmüş olur; duruma o perspektiften bakma yöntemi kabul edilmiş olur. Bunun, soyutlaması platformunda bile kalın-

miş olsa, bir tarihsel gerçek olduğu kabul edilmiş olur. Bir sözcük ile söylemek gerekirse; siyasal hayatı kavramakta yararı olan bir analiz ögesi olarak şunu söylemekte, esasta, ya da esaslı bir yanlışlık olmadığı ileri sürülmektedir : Türk siyasal hayatı, mutlakiyetçi otorite prensibinden ibaret bir siyasal iktidar anlayışından kalkmıştır. 1961 Anayasasının çok yönlü içeriği içinde iktidarın «halk iradesi» ve bunun da Anayasal sınırlar içinde, denetim müeyyidesi altında uygulanması evresine varmıştır. Bu varış, siyasal iktidarın demokrasileşmesi sürecini teşkil eder. Bütün aydınlar ve onların önderliğinde halk kitleleri, bu anlamda bir demokrasileşme akımını görmelidir : Bunu, Türk Siyasal Hayat Tarihinin bir verisi saymalıdır. Ayrıca, bu akımın gelişmesine bir kalkınma getirmeğe de çaba göstermelidir. Nitekim, Ordu ve onun üst kademesi de, Türk Siyasal Hayatı içinde böyle bir demokrasileşme süreci olduğunu kabul etmektedir. Bunu da, daha somut olarak şöyle özetlemek olanağı vardır : Böyle bir demokrasileşme süreci yaşayan ülkemizde bu sürecin bir tarih mirası olarak sayılması, aydın tabakalara ve bu arada orduya ve onun en üst kademesine, siyasal rejimimizi yaşatmaya kalkınma getirme zorununu getirir. Siyasal rejimin, demokrasi çerçevesinde kalması, sürüp gitmesi ve gelişmesinin hukuksal yolu da şudur : İktidarın muhakkak ve muhakkak, devri, genel, serbest, eşit seçimlerden çıkması; bir tek merkezde değil, Anayasada gösterilen türlü merkezlerce ve özellikle insan haklarından ibâret bir sınır içinde kullanılması; böyle bir sınır içinde kullanılıp kullanılmadığının da siyasal-hukuksal, ve, kamu oyu yolları ile denetlenmesi; böylece iktidarın bozularak kullanılmasının ve saptırılmasının önlenmesine karşılık, gene de, modernize olmağa yönelmiş bir ülkenin zorununu sağlayacak bir kuvvetli yürütmenin varlığı... Bir başka deyimle, Türkiye'de demokrasileşme süreci, bir yandan Mutlâkiyetten Meşrutiyete, oradan da Cumhuriyete geçiş olarak anlaşılırken; öte yandan da Cumhuriyet içinde de iktidarın, insan haklarından ibâret bir Anayasal sınır içinde, bir anayasal denetim altında, ama, kuvvetli bir icra plâtformu üzerinde uygulanması olarak anlaşılmaktadır. Bir çok aydın çevreler gibi ordu da — onun üst kademesi de — kendini, bu demokrasileşme süreci ile bağlı görmektedir. Buna göre, yapılacak tüm uygulamaların, alınacak tüm tedbirlerin, en önemlisi aydınların da bu «demokrasileşme süreci» içinde yer alması gerekir. Devlet'in, bir demokrasi devleti olması, mutlâka ve mutlâka böyle olması ve böyle kalması gerekir. «re'sen hükûmet olma» yerine, böyle bir tarih mirasına sadakat çerçevesi içinde kalarak, gericilik ve aşırıcılık ile savaşıyor, «Hükûmete yardımcı» olmalıdır.

Bir de, Ordunun en üst kademesi, kendisini «Atatürkçülük süreci» ile bağlı görmemezlik etmemektedir, edememiştir. Bir başka deyimle, «Hükûmete yardımcılık, prensibinin, bir de «Atatürkçülük süreci açısından bağlandığı zorunluk vardır».

O halde, Ordunun yüksek kademesini ülkede kendilerince aşırı saydıkları noktaları tasfiye edecek bir hükûmete yardımcılık görüşüne, hatta bir çeşit doktrine giderken bağlı kalmak zorunda bıraktığını gördüğümüz bu (Atatürkçülük süreci) üzerinde bir miktar durmalıdır. Atatürk süreci, bir isyandan başlar, bir isyan olarak başlar; siyasal mekanizması, toplumsal değerleri ve kademeleri ile, toplumda bir değişmeciliği içererek, sürer.

Evet, bu sürecin başında bir isyan vardır. Bu, Halife-Sultan'a, asiyayî değerlere ve onların getirdiği hayat biçimine, en sonunda da —belki de en başında— emperyalizme isyandır.

Atatürk süreci, Halife-Sultan'a isyandır. Çünkü, Halife-Sultan'ın deyimlediği siyasal sistem, siyasal iktidar biçimi, ve buna bağlı kurumlar bozulmuştur. Prof. Tarık Zafer Tunaya'nın 1967 Kasımında, Türk Tarih Kurumu'nda verdiği konferansta da belirttiği üzere, Halife-Sultan'lık kurumu, zaman ile öz niteliğinden ayrılmıştır. Bir kez, hükümdar, kendisinin siyaseten özelliğini meydana getiren «halk ile birliğini» yitirmiştir. Halk-hükümdar ikiliği meydana çıkmıştır. Sonra, askersel güce dayalı monarşi de bozulmuştur. Askersel güç, Devleti yönetici unsur olarak, monarşi ile bütünlüğünü koruyamaz olmuştur. Bu, kendi bünyesi içinde monarşinin bozulması demektir. En sonunda, genel olarak adalet ve yönetim düzeni bozulmuştur. Bütün bu bozukluklar, Halife-Sultan'ın kişiliğinde sembolize olan siyasal sistemin, siyasal iktidar biçiminin kötülüğü olarak gözükmüştür. Onun için, Atatürk süreci, bu siyasal sistem ve iktidar düzenine bir isyan ile başlamıştır. Atatürk süreci tarih içindeki misyonuna Halife ve Sultan'da sembolize olmuş bulunan bu siyasal sistem ve iktidar biçiminin değiştirilmesi görevi ile girişmiştir.

Atatürkçülüğün isyan ögesi, ayrıca, emperyalizme karşılığa kadar uzanır. Hatta, emperyalizmi, kendisine karşı isyan ettiği Âsiyaî değişmezliğin nedeni, müttefiki sayarak, özellikle ona karşı yönelir.

Emperyalizme savaş, sömürgeciliğin bir sonucudur. 15. yüzyıl'a kadar, batı dünyası, feodalite biçimi içinde, toprağa bağlı olan, bir üretim içindedir. Fakat 15. yüzyılda, batıdaki feodalite parçalan-

mıştır. Toprağa bağlı olmayan ekonomik ilişkiler başlamıştır. Bu, merkantilist ticarettir, sanayidir.

Buna karşı, doğuda ve Osmanlılarda böyle bir yapısal değişim olmamıştır. Toprağa bağlı olmayan bir ticaret ve sanayi doğmamıştır. Bu yüzden, ülke, ticaret ve sanayi gelişmesi ile feodaliteden çıkıp gelişen ülkelerin sanayiine ham madde sağlama ülkesi durumuna düşmüştür. Ekonomi ve maliyenin izlediği yol sonucu, ortaya bir feodalite çıkmıştır; iltizamlı vergi sistemi, âyanı meydana getirmiştir. Bu köylüyü de ecir durumuna getirmiştir. Köy ünitesi, üretim ünitesi olmaktan çıkmıştır. Tarım üretimi ve ona bağlı hayat biçimi tamamiyle sarsılmıştır. Şehirlerde de türlü zümreler meydana gelmiştir.

Osmanlı aydınları, bazen, geleneksel toplum yapısını, sanayiden yoksun ülkeyi kalkındırmak, ticarete ve sanayiye doğru açmak istemişlerdir. Bu amaçla, gereken girişimleri düşünmüşlerdir. Fakat, daha 17. yüzyılda başlayan «son» durdurulamıyor. Çünkü, geleneksel toplum yapısının değerlerine dokunulmaması esası sürdürülmektedir. Reform denen oluşuma yükselmek istenmiyor, reformların doğan iklimi olacak olan özgürlüklere yer verilmiyor. O zaman, toplumu bir dinsel tevekkül kaplıyor. Sömürülen ülkede, sömürüyü de kaldıracak bir değişim aranmıyor. İşte böyle bir durum ile Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna gelinmiştir.

Fakat ne de olsa bu, değişim düşününün kendini zorladığı bir yeni evredir. Bu niteliğin sonucudur. Bu evrenin perişanlığı içinde, o zamana kadar değinilmesine pek yanaşılmamış konuları düşünmek, tartışmak yolu açılmıştır :

Bu düşünce, ve tartışmayı, sonunda Atatürkçülük prensipleri diye özetleyebileceğimiz formülleri doğuran Atatürkçülük isyanı sona erdirmiştir. Bu isyan, bir yönü ile teokratik - karismatik Halife Sultan'da sembolize olan siyasi sistem ve iktidar biçimini tasfiye ederken, öte yandan da, emperyalizmin sömürü düzenini tasfiye etmiştir.

Atatürkçülük isyanının tasfiye ettiği bu emperyalizm nedir? sorunu da, cevap arayan bir sorundur. Buna biraz yukarıda belki azıcık dokunduk.

Burada durumu daha da açıklamalıyız. Bir ilk tanım olarak şunu söyleyebiliriz : Emperyalizm, gelişen kapitalizmin, gelişmemiş ülkelerin kendilerini sömürüye açık tutmaları sonucu, onlar üzerinde doğan bir sömürgeciliğin ifadesidir. 19. yüzyılda kapitalizm, Av-

rupa'da, bütün kurumları ile yerleşmişti. Bu, bir yandan rönesansın getirdiği rasyonel sayesinde; bir yandan da keşifler sayesinde deniz aşırı ticaretin gelişmesi ile olurken; bir yandan da, rasyonel harekete yükselememiş, geleneksel fanatizmin etkisi altında kalmakla yetinmiş, Orta Çağ zihniyetinin içinde, her yönden toprağa dayalı ağır bir hayat sürme dolayısıyla, aynı kapitalist gelişmeye ulaşamamış ülkelerin, kendilerini, kapitalizmin sömürüsüne açık tutmaları yüzünden olmuştur. Onların bu gelişmeme durumundan batının yararlanması ile olmuştur.

İşte Osmanlılar da böyle bir ülke olarak, kendilerini, batı kapitalizminin gelişme uzantılarına sunmuşlardır. 1838 de İngiltere ile serbest ticaret mukavelesi imzalandı. 1848 de de Fransa ile...

Bunlarla, Osmanlı Ülkesi, her iki devlet için bir serbest pazar haline giriyordu. 1888 de, Almanya'ya da demiryolu imtiyazı verince, Osmanlı Ülkesinin sömürgeleşmesi süreci tamamlanmış oldu. Batı ülkelerine daha sonraları verilen, daha başka imtiyazlarla bu sömürgeleşme sürecimiz gelişmiştir. 16. yüzyıl sonlarında Tarım üretiminin ve ona bağlı yaşam biçiminin tüm sarsılması gibi, şimdi de Osmanlıların kendilerine özgü sanayileri sarsılıp, çöme yoluna girmiştir. Çünkü, verilen türlü imtiyazlarla bir açık pazar durumuna düştüğümüzden, önceleri, İmparatorlukta yapılan maddeler, artık, dışardan, batı kapitalist ülkelerinden ithal edilmektedir. Bu yüzden içerideki pamuklu sanayii, ipekçilik, tabaklık, başka kumaş ve dokumacılığı, sirmakeşlik çökmüştür.

Bu arada, hem tarihin, hem de sanayiinin çökme nedenlerini saptayarak kendini kurtarma girişimlerine girişme öngörülmüştür.

Fakat, batı kapitalizmi, kendi mamûllerini daha ucuza Yurdun her yönüne götürme olanağını veren demiryolları sisteminin gelişmesi ile, bir yandan, zayıf, cılız olan otarşik köy ekonomisini, yıkararak, onu da kendisine pazar kılan açık ekonomiye döndürmüştür; bir yandan da, arttırılmış vergilerin korumasına bırakılmış olan alanlarda, Osmanlı ülkesi için üretim yapıp, bunları içeri sokarak bizi, borçlarımızı ödeyemeyecek duruma getirmiştir. Bu yüzden 1875 lerde, devlet, «Düyunu Umumîye» yönetimini kabul ederek, akçalı bağımsızlığını dahi yitirmiş duruma düşmüştür. Böylece, batı kapitalizminin sömürü konusu olmaktan çıkarak, kalkınmasını yapması olasılığı, büsbütün kalkmıştır.

Bu arada, Avrupa Sanayii ile rekabet edemeyen sınıflar zayıflamışlardır. Tersine, dış ticaret, yabancı sermaye, içeride kendilerine yardımcı ve el ulağı yaratmıştır. Batı kapitalizmi, bu gibi un-

surların eli ile, Osmanlı ekonomisini, kendi deneti altına almıştır; Onu, kendi uydusu durumuna sokmuştur.

İttihat ve Terâkki Partisi ekonomik durumu düzeltmek istemiş ise de, bunda başarı kazanamamıştır. Bu hareketin kendisi, üretim şeklinin doğurduğu bir sosyal sınıfa dayanarak, bir sosyal-ekonomik olay halinde gelişmemiştir. Onun için, Düyunu Umumîye'den, yabancı sermaye egemenliğinden, batı kapitalizminin açık pazarı olma durumundan kurtulamamıştır. Ve Birinci Dünya Savaşı'nın sonu, Türkiye'ye, emperyalizmin sömürgesi olmayı, daha açık olarak öneren seçenekler getirmiştir.

İşte bu noktada iken, Ordunun yüksek kademesinin, bugün için de çıkar yol saydığı Atatürkçülük süreci işlemeğe başlamıştır.

Bu sürecin kuvvetli unsurlarından birisi de, anti emperyalizmdir. Bu, Milletlerarası emperyalizmin Türkiye'ye koyduğu «açık pazar» «ham madde kaynağı» olarak «uydu ekonomi» yerinden kurtulmak hareketidir. Böylece, batı kapitalizminin sömürü konusu olmaktan çıkma hareketidir. Atatürkçülük; dış sermaye, yabancı kredi yolları ile gelip, içeride kendi müttefiki olan komprador sınıfları ve zümreleri yaratarak, onlar eliyle kendisi ile bütünleştirdiği yerli ekonomiyi kapitalist emperyalizmin bu iç ve dış etkenlerinden arayarak, bağımsız bir ulusal ekonomiye dönüştürme isyanıdır. İşte, Ordunun yüksek kademeleri bir yandan re'sen iktidar olmaktan ise, Hükûmeti destekleme yolunu yeğ tutarken; öte yandan da, Hükûmeti, yukarıki sahifelerde ve satırlarda anlatılan «demokrasi süreci» ile «Atatürkçülük süreci» içinde tutma, onu bu çizgi içine sokma ve onu, ancak bu çerçeve içinde destekleme görüşünü elden kaçırmamak istemiştir, istemektedir...

Fakat, biraz daha derin düşündüğümüz zaman, Atatürkçülük sürecinin aynı zamanda, asiyaî bir yaşam biçimine isyanı da içerdiği görülür. Bu da çok doğaldır: Halife-Sultan'da sembolize olan teokratik-karizmatik mutlâkiyetçi otoriter bir siyasal iktidar altındaki bir toplum: Batı kapitalist, emperyalizminin açık, pazar, ucuz ham madde kaynağı olarak gelişmiş batı ekonomilerinin uydusu durumu içinde düşük bir yaşam ortamı içinde yaşayan halk ne demektir? Buraya nasıl gelinmiştir? sorularının karşılığını aramak gerekir.

Bu araştırma yapıldığı zaman görülecektir ki; teokratik-Mutlâkiyetçi, otorite prensibine bağlı bir karizmatik siyasal iktidar ve siyasal sistem, batı kapitalist emperyalizminin uyduluğu içine gir-

dikçe, kapalı sosyal ilişkiler yaşamını yaşamağa koyuluk gelir. Çünkü, teokratik-mutlâkiyetçi otorite prensibi, yapısındaki karizmatik öge dolayısıyla, özgürsüzlük» düzeni getirir. Bunun siyasal sistemi ve siyasal iktidar olayı, özgürlükten uzak bir sistem ve olaydır. Özgürsüzlük egemen olunca da, kapalı fanatik bir yaşam biçimi doğar ve bu yaşam biçimi koyulaşır.

Osmanlılar-da bunun böyle olduğunu açıkça görürüz : Osmanlıların kültürü, daha başlangıcında Orta Asya'dan getirilmiş öğeler ile Anadoludaki yerleşik toplum ve Devlet hayatının burada bulunduğu yerel (mahallî) öğelerin ve bir de, islâm dininin getirdiği öğelerden kurulu bir kültürdür. Bu, islâmi rengin ve etkinliğin fazla olduğu bir karma kültürdür. Batı kapitalist emperyalizminin uydulduğundan gelen ekonomik yıkıntılar başlayınca, islâmi renk ve etkiler, kaynaklarındaki saf metafizik öğeleri de yitirerek, fanatizme dönüşmüştür. Böylece kitlelerin hayat görüşü kaderci bir görüş olmuştur. Orta Çağ'dan, islâm, Osmanlı İslâm dünyası, teokratik dünya görüşü dolayısıyla yeni fikir hareketlerine, lâyük düşünceye ulaşamamıştır.

Bununla beraber, şöyle bir oluşum meydana gelmiştir. : Batı kapitalist emperyalist toplum yapısından, Osmanlılara, Osmanlıyı egemenliği altına alan bir yabancı sermaye akımı geldiği gibi, aynı zamanda, bu kapitalist emperyalizmin liberal düşünleri de gelmiştir. Bunlar, geleneksek Osmanlı düzenini etkilemiştir. Önce, siyasal örgüt alanında bazı liberal düşünler gelmiştir. Fakat bunlar serbest gelişmeğe bırakılmamıştır. Batılı çevrelerce kanalize edilmiştir. Bununla görülen amaç şudur : Türkiye'ye; ham madde kaynağı, açık pazar, olma görevini yükleyen emperyalizmin iyi işleyebilmesi gerekir. Bunun için de, otoritesi dağılmakta olan, dağılmış bulunan siyasal iktidarın, bu emperyalizme yatkın olacak olan gücünü arttırmalıdır. Bu da «kuvvetli bir merkezsiz iktidar» kurulması yolunu açmıştır.

Bu kuvvetli merkezsiz iktidar, bir yandan «Sened-i İttifak» ile sağlanan âyanın desteği ile kurulurken, bir yandan da «Hukuk İçre» alınmıştır. II. Mahmut bu kuvvetli merkezsiz iktidarı bir sürü eyarı dokunmuş olan, ama şimdi, padişahın devlet ile tıpkılaşarak kuvvetlenmesine bir engel olması mümkün olan âyan bertaraf edilmiştir. Yeniçeriler kaldırarak, iktidarın otoritesi sağlanmıştır. Ülemanın ve Şeyhülislâmın nüfusu kırılmıştır. Ayrıca hukuk alanında batı kaynaklarına inen gelişmeler olmuştur. Bunun arkasından «Gülhane Hattı» gelmiştir. Bu; kuvvetli merkezsiz iktidarı, bazı

islâhat ile kurma girişimi olmuştur. Bir yandan mülkiyet, kişi dokunulmazlıkları sağlanmıştır; askerlik ve vergi rasyonelleştirilmiştir; Öteyandan da valilerin yetkileri azaltılarak, idarenin kademelelerine halk da katılmıştır. Merkezsel yönetim örgütü kuvvetlendirilmiştir. Bu da idarenin hem merkezsel kademelerinin hem de padişahın otoritesinin kuvvetlenmesi olmuştur. Teknokrasi, böylece kuvvetlenip, padişahın etrafında, ona bir destek olmuştur. Birinci Meşrutiyet'de, bürokrasi de, bu teknokrasi karşısındaki, ağırlığını kabul ettirdi. Hamit II. nin otoriter rejimi sırasında, batılı liberal düşünler reddedilmişse de bir yandan kuvvetli merkezsel iktidar yaratma biçimi altında, bir yandan da fikir ve edebiyat plânında batılılaşma süreci sürmüştür. Öyle ki, İkinci Meşrutiyet'te açık olarak lâyük zihniyet görülmeğe başlamıştır.

Bir tümcede özetlemek gerekirse denebilirki batı dünyasını oluşturan ve olgunlaştıran liberal düşünler, Osmanlılara özellikle 19. yüzyıldan itibaren uğradıkları batı kapitalist emperyalizminin batılılar yararına işlemesini sağlama nedeni ile gelmeğe başlamıştır. Ama, ortada radikal bir gelişme, bir ulusal kültür, fanatizmden ve âsiyâi yaşam biçiminden tüm sıyrılma gelişmesi, bir türlü gerçekleşmemiştir. Örneğin, batının, Fransız İhtilâli ile gerçekleşen anti-klerikal yönü, Osmanlıları etkilemiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısında «Osmanlılar» batı demokratik kurumlarını aktarmağa uğraşmışlardır. Aynı yüzyılın sonlarından ikinci meşrutiyete kadar olan sürede, batının lâyük düşünüyü ve eylemi ile sıkı bir temas olmuştur. Lâyük düşünce derinleşmiştir. Öyle ki, İkinci Meşrutiyet'te dine karşı batıcılık görüşleri, yaygın bir hal almıştır. Siyasal iktidar hayatının merceğini, padişahıtan sonra teknokrasi, bürokrasi teşkil etmeğe başlamıştır.

Fakat, bütün bunlara rağmen, fanatik dinsel dünya görüşü ile kitleler arasındaki geleneksel bağ kırılmamış, lâyük düşünce ve onun kurulları tüm gelememiştir. Bu yüzden de hem Osmanlı Kültüründe ve yaşam biçimindeki eski dine dayalılık tecanüsü kalmamıştır; hem de onun yerine, batılı hareket noktalarından kalkan, batılı rasyonel merceği üzerinde gelişen bir yeni ulusal kültür ve yaşam biçimi tam gelememiştir. Her alanda bir ikilik hâsil olmuştur. Batı hukukunun Osmanlı hayatına uydurulması çabaları karşısında islâm temelinde bir hukuk ve onun tarafından yönetilen bir yaşam biçimi, âsiyâi uslubu içinde sürüp gitmiştir. Lâyük düşünüş, lâyük davranış, lâyük bir sosyal ilişkiler demeti içinde yaşamak gayretleri gösterilmiştir; Ama ,günlük yaşamın her yönünü, aile, öteki sosyal kategoriler içindeki davranışları, gene eski islâm

değerleri, daha doğrusu bunların da bozulmuş biçimleri olan fanatik, metafizik değerler yönetmekte devam etmiştir. Batıdan esinlenen siyasal ve felsefî düşünler, Osmanlı doğulu kafasını geleneksel değerlerin tutsağı olmaktan kurtaramamıştır. Tanzimata, Jon Türk radikalizmciliğine ittihat ve Terâkki ülkücülüğüne rağmen, Mustafa Kemal'a gelinceye kadar bu doğulu Osmanlı kafası, geleneksel değerlere dokunulmamasını istemektedir. Kitlelerin kafasında ve ruhunda, reform sözcüğü ya bir şey anlatmamaktadır ya da bir kâfirlik sayılmaktadır. Osmanlı islâhatçılarından, Tanzimat Yenilikçilerine, Meşrutiyet devrimcilerine, ittihat ve terâkki ülkücülerine kadar türlü reformcu kuşakların batı değerlerini ve kurumlarını Türkiye'ye getirme çabalarına karşın, halkımızı, gene de âsiyâî bir yaşam sürmekte devam etmiştir. Çünkü, bütün bu reformcu kuşaklar, aslında batı kapitalist emperyalizmi ile kesin bir savaşa girip, ancak onun Osmanlı ülkesinde iyi işlemesi için, girişilmesini tahrik ettiği, desteklediği reformları yaşatacak özgürlükçü açığı ihmâl etmişlerdir. O yüzden, reformlar ancak bir «nakilci-kolâstik» çevrenin getirdiği bir inşadan öteye geçememiştir.

İşte, 1919 da Anadolu İhtilâli ile bir yandan Halife-Sultan'ın merkeziyetçi iktidarına ve bir yandan, emperyalizmin, Türkiye'yi ham madde deposu ile mamul madde pazarı haline getirmesine karşı bir isyân olan Atatürkçülük, bir yandan da, bu merkeziyetçi iktidarın nüfuz edemediği sosyal yaşantımızın biçimi olan âsiyâilliğe bir isyan olarak başlamıştır.

Fakat Atatürkçülük, Ordu yüksek kumanda mevkiinin kendisini bağlı saydığı Atatürkçülük süreci yalnızca yıkıcı yönü ile gözükken bir isyandan ibâret değildir. Bu Atatürkçülük, aynı zamanda, bir yapıcı ögeyi de içermektedir.

Bir başka deyimle, bu üç boyutlu «buutlu» isyanın yansıdığı üç ögeden, Atatürkçülük 3 yapıcı öge çıkarırsa, bunlar da, onun çağdaşlaşma sürecini meydana getirir. Bu çağdaşlaşma denince Atatürkçülük, böyle bir üçlü devrimi anlatmak ister.

Gerçekten, Atatürkçülüğün Halife-Sultan'da sembolize olan teokratik-karismatik mutlâkiyetçi otorite prensibine, onun teknokrat-bürokrat yönetim sistemine, siyasal iktidar biçimine olan isyânı, bir siyasal devrim ile sona ermiştir. Bu siyasal devrim de birinci dünya savaşını kazananların vasiliği, kontrolü altındaki bağımlı bir devlet hayatından ,bağımsız bir devlet hayatına geçişi; bu devlet hayatı içinde de Halife-Sultanlığın «kişisel hükûmet» ve «mutlâkiyetçi otorite eğilimleri» ne karşı, «meşveret usulü» ne dayalı ey-

lemleri demokratik sınırlarla çevrilmiş «halkın cumhuriyeti» ne ulaşmayı vermiştir.

Evet, Atatürkçülüğü meydana getiren devrimler, önce siyasal alanda başlamıştır. Dünya konjonktürünün Türkiye'ye yansıttığı özel fakat objektif koşullar, bunu getirmiştir. Devrimlere siyasal alanda başlama zorununu getirmiştir.

Atatürkçülüğü bir siyasal devrim halinde başlatan genel durum, 1919 larda şöyle idi : Türkiye, hâla tarımını rasyonelize edememiş, sanayiini kuramamıştır, tüm yaşamını modernize edememiştir. Bu yüzden, Batı kapitalist ekonomisinin emperyalist baskısı altında onun bir uydusu idi.

Şimdi, bir de, Birinci Dünya Savaşını yitirme, yüzünden batının siyasal hegemonyası altına girmişti : Ülke, yer yer batının silâhlı kuvvetleri tarafından işgal edilmişti. Ayrıca, uzun süreden beri izlenmekte olan demokrasileşme süreci de, tersine işler hale gelmişti. Çünkü, Birinci Dünya Savaşında ülkeyi Almanya'nın yanında savaşa sokan İttihat ve Terâkki Partisi'nin, uğranılan yenilginin sorumlusu olarak sahneden çekilmesi yüzünden, tek kuvvet olarak ortada kalan Padişah ve saray da, eski teokrafik - karismatik - mutlâkiyetçi otorite prensibinin kişisel iktidar ve kişisel hükûmet geleneğini canlandırmak istiyordu.

O halde, sahneye çıkacak olan — gerçekten de çıkmış bulunan,— Kuvâi Milliyecilik evresindeki Atatürkçülüğün problemi, bu durum tarafından, kendiliğinden belirlenmiş oluyordu. Bu da şundan ibâret idi :

i) Batının, bir başka deyimle kapitalist emperyalizmin silâhlı işgallere dayandığı siyasal hegemonyasını hemen kırmak,

ii) Batı ile onun bu siyasal hegemonyasını kabul etmek suretiyle, bir ittifak kurabilirse içeride kendi geleneksel mutlâkiyetini ve kişisel hükûmet prensibini geri getirebileceğini umut eden Halfe-Sultan'ın bu eylimini hemen kırmak...

Bu, dışa karşı Ulusal Kurtuluş Savaşı içe karşı Halk iradesine dayalı bir meşveret hükûmeti halinde halkın cumhuriyetini kurma eylemi idi. Atatürkçülük, bunun her ikisinde de başarıya kavuşmuştu : Dışa karşı siyasal alanda Devlet bağımsızlığını sağladı. İçeride de halkın ulusal iradesi temelinde olmak üzere, halkın cumhuriyetini kurdu.

Atatürkçülüğün, dış emperyalizme ve onun içteki ortaklarına

(kompradorlaşan zümrelere) olan isyanı, bir ekonomik devrim zorununu da ortaya çıkarmıştır.

Evet, emperyalizmin silâhlı işgâlleri bertaraf edilmiş ulusal bağımsız devletin ve onun cumhuriyet biçimi kurulmuştur. Şimdi, bu siyasal bağımsızlığı sürdürmek için, onu, emperyalizmin ekonomik yönünün tutsaklığından da kurtarmak gerekir di. Bu, ülkenin, Batı kapitalist emperyalizminin kapitalist metotlarla kendisi ile bütünleştirdiği ekonomisini de, batı kapitalist emperyalizmi ile olan bu bütünleşmeden kurtararak, kendi ulusal bağımsızlığına kavuşturma demektir. Binaenaleyh, üretim biçimini, ekonomiyi, vakti ile bütünleşerek onun uydusu haline getiren kapitalist yöntem dışında düzenlemek demektir. Bu da bir ekonomik devrim olacaktır.

Atatürkçülük, üç boyutlu isyanının zorunlu sonucu olarak emperyalizme karşı gelişimin kaçınılmaz sonucu olarak, ulusal yaşam alanında güttüğü, «istiklâli tam» ülküsünün ve ilkesinin gereği olarak Türkiy'yi Kapitalist emperyalizmin uydusu ve sömürülen mazlum ülkesi halinde bu kapitalizm ile bütünleştiren sistemin ötesinde bir ekonomik düzen aramak zorunda idi. Buna da bir ekonomik devrim yolu ile ulaşmak zorunda idi.

Atatürkçülük, bu devrimi aramıştır. Çağdaşlaşmanın batı processüsü olan kapitalizm, onun gözünde, Türkiyeyi emperyalizmle bütünleştiren bir yöntemden ibâret kalmıştır. Kapitalizmin Türkiyeye açısından eleştirisi bu yargıyı getirmiştir. Bu nedenle yeni sermaye birikimi olmayan bir ülkede, yeniden emperyalizm uyduculuğunu getirecek bir sisteme itibar olunamazdı. Çağdaşlaşmaya, sınıflar arasındaki çatışmayı, toplumdaki hakim çelişkiyi, proleterlerin yararına sona erdirecek bir yöntem ile ulaşmak isteyen akım da; ulusal kurtuluş savaşını başarıya ulaştıran sınıflar-zümreler-sosyal güç kaynakları arasındaki o, Cumhuriyeti kurucu ittifakı, tehlikeler getirecek yolda bozabileceğinden, ve Kurtuluş Savaşının bayrağı olan ulusçuluk ülküsünü bir uluslararası sloganı içinde söndürebileceğinden itibar görmedi.

Ama, Atatürkçülük, bir noktayı da görmemezlik etmedi. İster batı kapitalist burjuva demokrasilerinde olsun; ister doğu proleter demokrasi içinde olsun çağdaşlaşma, çağdaş uygarlık «halk» denen bir öge üzerine dayalıdır, halk denen bir fenomene yöneliktir, halk denen bir cevherin özündeki bir dinamik ile yaratılmıştır, yaratılmaktadır, yaratılıp geliştirilecektir. Bir başka deyimle, çağdaş uygarlık, halk denen engin gücün «sai» denen çalışmasına, işine, emeğine dayanmakta ve onun bir özü olarak ortaya çıkmaktadır. O

halde, halk, «sai erbabı»ndan ibârettir. Çağdaş uygarlık da, bu sai'nin birikimidir, ürünüdür. O halde, ekonomik devrim batı kapitalist burjuva demokrasisi ile doğu proleter demokrasisinde — anlam farklarına, kendisine ulaşma yöntemlerindeki ayrımlara rağmen — birleşik bir öge olan bu halk fenomenine — Onun Türkiye'de kazanacağı anlam ve ona ulaşmada görülecek yöntem ayrımları saklı kalmak üzere - dayanacaktır, Türkiye'de de ...

Nitekim dayanmıştır da : Başta köylüler olmak üzere çalışan kitleler, memleketin sahibi hakikisi sayılmıştır. Ekonomi «çalışma» ya dayatılmıştır; hem burjuva demokrasisinden hem de proleter demokrasisinden ayrılmaya gayret eden bir düzene ulaştırılmak istenmiştir : Dış kapitalizmin ve iç ortaklarının bütün yatırımları ve girişimleri ulusallaştırılmıştır. Kapitülasyonlar kaldırılmıştır. Devlet yatırımları ile, yürütülen bir ulaştırma, madencilik sulama, ormancılık, çelik-şeker-çimento vesaire üzerinde sanayileşmeğe yönelilmiştir. Bir tümce ile, çağdaşlaşmanın ekonomik düzenini, çalışma esası üzerinde duran; sömürünün, kapitalist emperyalizmin uydu olmanın geri gelmemesi için servet kaynaklarının ve ekonominin toplum kontrolünde kalmasını sağlayan; ekonominin canlanması için büyük devlet yatırımları yapan bir yeni düzendir, bu ekonomik devrim ...

Atatürkçülüğün âsiyâî yaşam biçimine olan isyanı da, bir sosyal devrimi getirmiştir.

Atatürkçülük «istiklâli tam» sloganı üzere dışa karşı bağımsızlığı, içerde de Halife-Sultan'ın kişisel hükümeti yerine ulusal irade temeline dayalı halkın Cumhuriyeti halindeki devleti kurdu. Onu, ekonomik bağımsızlığa kavuşturacak pragmatik bir tedbirler dene-timi öngören ekonomik düzen değişmesini arama ve gerçekleştirme yoluna da girdi. Ama ekonomi, toplum kontrolünden boyuna kaçtı büyük ölçüde devlet yatırımlarına girilmesine rağmen, üretim biçimi Kapitalist nitelikte kaldı. Bu nedenle, ekonomi burjuva ekonomisinden ibâret kaldı. Bu da kapitalizmin doğal gelişme koşullarına sahip olmadığı için, esas itibariyle geleneksel gruplarla, burjuvalaşma yolundaki grupların işine yaradı. İleride bu böyle söylenecektir. Böylece kurulan devlet hayatını sürdürebilmek için, sosyal ortamın, bunları hazmetmeğe elverişli bir ortam durumuna gelmesi de gerekirdi .İşte bu gerek de Atatürkçülüğün sosyal devrim denen yönünü yaratmağa yol açmıştır.

Siyasal devrim ile siyasal demokrasi kurulunca, zorunlu ve ileri problem olarak ortaya şu çıkmıştır : İkili Osmanlı kültüründe

batılı devrimlerden gelen düşün esinleri tüm yerleşmemektedir. Kendilerinin çağdaş kurumlarını da tüm getirememektedirler. Türk yaratıcı us'u, batılı liberal düşünlerden, kendi ulusal kurumlarını yaratma gücü gösterememektedir. Çünkü, kültür ikiliğinin öteki kanadı olan geleneksel-arkaik değerler ve kurumlar, yarattıkları metafizik, - fanatik - kaderci - antireformist - duruk ortamda, bir sosyal güvenlik yaratılmasına engeldir. Sosyal güvenlikten yoksun bir siyasal devrim de, iyi bir korunma altında sayılamaz. Bu ortamın kendisi siyasal devrim için, onun getirdiği ulusal iradeli halkın cumhuriyeti için tehlikelidir. O halde, siyasal devrimi tamamlamak üzere onun gerekleri olmak üzere, bir sosyal devrime de girişmek gerekmektedir. Bu, bir yönü ile de ekonomik devrimin öngördüğü kitleleri, başta köylü olmak üzere çalışanlar kitlelerini yani ekonomik ve sosyal açılardan zayıf, yoksun olanları, içinde buldukları bu sosyal (ve ekonomik) güçsüzlükten kurtarma ve sosyal (ve ekonomik bağların tutsaklığından kurtarma anlamına da gelir. Bir başka deyimle ve daha genişleterek söylemek gerekirse diyebiliriz ki sosyal; bir yandan siyasal devrimin getirdiği «halkın ulusal iradesine dayalı cumhuriyeti» korumak üzere, Halife-Sultanlığın dayanağı olan metafizik kaynaklı değerleri ve kurumları; yani sultanlığın-halifeliği-şeyhülislâmlığı, Şerîye Vekâletini, medreseleritekke ve zaviyeleri - alfabeyi - rakkamları - takvimi - Saati kılık ve kıyafeti, ağalık, müritlik ve sosyal hiyerarşi gösteren başka ünvan ve mertebeleri kaldırarak hem siyasal hayatı hem de kişi ve toplum hayatını, her yönünde beşeri kurallara bağlayarak lâyisize etmektir; Öteyandan da, (sosyal ve ekonomik)) alanda zayıf olan çocuk, kadın, tarımcı, köylü, öteki çalışanlar kategorilerini, hem kendi grupları ve kategorileri içinde, hem de öteki gruplar ve kategoriler karşısında korumak ve bunun için onları, sosyal açıdan geliştirici bir sosyal dinamik yaratma eylemleridir.

İşte, bizim yakın tarihimizde Atatürkçülük dediğimiz böyle bir süreç ortaya çıkmıştır. Bu, bir isyan ile başlayıp, siyasal - ekonomik - sosyal devrimlerle, tarihimizin o evresindeki koşulların yarattığı bir dinamik duruma yükselmiştir; Türkiye ye çağdaşlaşma, çağdaş uygarlığa ulaşma evrenisini açmıştır.

Atatürkçülüğün içeriğinde yer almış bulunan bu çağdaşlaşma, basit bir yenileşme ve düzeyden bir değişme değildir. Osmanlı aydınlarının bazen sağlam gözüken noktalardan hareket eden yenileşmesi değildir. Çünkü bir kez Osmanlı yenileşmeleri, kendi içinde bağımsız bir yenileşme, eşyanın tabiatından doğma ve onun gösterdiği yolda gelişen bir değişme ve yöntem değildir. Osmanlı yenileş-

meleri, bazı liberal düşünleri ile alış verişe girişme istidadı gösteren Osmanlı Aydınlarını, —batının kurduğu emperyalist ekonominin, kapitalist ekonominin, Osmanlı Ülkesinde de daha iyi işleyebilmesi için adeta kandırarak-merkezsiz bir devlet otoritesi, kurmağa yöneltmek ve bu yol ile de Osmanlı Ekonomisini batı kapitalist emperyalizminin ekonomisi ile bütünleştirmek eylemlerinden ibâret kalmıştır. Onun için toplumda radikal devrimlere gidememiştir, gitmemiştir; eski değerler ve kurumlarla, batı liberal düşünün ürünlerini birarada tutup, beraberce yürütme ile yetinmiştir. Bu suretle, kendisi zaten bir karma kültür olan Osmanlı Kültürü, bu kez de, doğu-batı ikilemesi içinde, eskiye, arkaikliğe fanatizme dönüklüğünü sürdürmüştür. Böyle bir karmaşık ve durucu, statik toplumda özgür arayış ile varılacak bir çağdaşlaşmada mümkün olmazdı, olamamıştır.

Ancak, Atatürkçülüktür ki, çağdaşlaşmanın gerçek yolunu açmıştır. Tarihin objektif koşulları, ona da bazı elverişsizlikler göstermiştir. Ekonomi siyasetinin ruhu emeğe dayatıldığı halde çalışması ile ekonominin baş ögesi olduğu halde, kapitalist emperyalizmin üretim yöntemi içinde sosyal ve ekonomik bakımlardan güçsüz bırakılmış olan kategorilerin güçlenmesini öngören Atatürkçülük, bu güçlenmenin sistematığını yaratmada, bu elverişsizliklerin türlü engellerine çarptırılmıştır. Böylece de, bu sistematığı halâ aramak zorunu vardır. Bu zorunu da yerine getirmek için, bu suretle, Atatürkçülüğün istilzamlarını saptayabilmek için, gene Atatürkçülüğün özüne inmemizi olanaklı kılan çağdaşlaşmaya dönelim :

Evet, Atatürkçülük süreci, bir çağdaşlaşmaya yöneliktir. Bu; eski-arkaik-metafizik-geeleneksel değer ve kurumların etkisinden kurtularak, müspet bilim ve laik kültür yolu ile doğaya egemenlik kurmak. Bu; ulusal hayatta bütünlük prensibi olan bir ulusçuluk, ulusun sosyal ve ekonomik yaşantısında emek sahibi kitlelerin geri kalmışlığını ve ezikliğini giderme prensibi olan bir halkçılık ile, endüstri toplumu üretim düzeyine çıkmadır; Bunu veren bir siyasal mekanizmayı işletmedir.

Buna, bazan batılılaşma da denir. Çünkü, yönelilecek değerler ve kurumlar; ulaşılmak istenen, uygarlık ve refah, bunları veren sanayi, batıda görülmektedir. Fakat aslında kast edilen belli bir coğrafyanın durumuna imrenerek, onun koşullarını taklit değildir. Şu, ya da bu, coğrafyadan âzade olarak, doğaya egemenliğini, sanayi yolu ile zenginliğini kurmuş olan ve yerel ve hatta ideolojik özellikleri kendi içinde kendine saklı bulunan çağımızın uygarlığıdır, esas olan... Türklerde kendi koşullarından sıyrıp gelen ve kendi

yerel olanaklarını kullanan bir kendilerine özgü yöntem ile çağdaşlaşmaya varacaktır.

Atatürkçülüğün bulduğu çağdaşlaşma yolu, şöyle bir çizgi gösterir :

Geleneksel-ikili-Kozmapolit-Osmanlı değerlerini ve kurumlarını tasfiye : Bunlar, Halife-Sultan onun mecelle ve medreseden kurulu hukuk ve eğitim sistemi, onun tımarlı sipahi - loncalı esnaf - vakfa dayalı ülemadan kurulu sınıfsal yapısı üzerindeki üretim biçimidir.

Yani batı etkisi ile gelip bir türlü uluslaşamayan ve bir ikilik görüntüsü içinde kalan kurumlarda pekleşecektir. Bunlar da, Gülhane Hattından, Meşrutiyetlerden gelen siyasal yapı; Batı ile islâmın birbirine karışmasını deyimleyen hukuk; Osmanlı ekonomisinin batı ile bütünleşmesini sürdüreceği olan yeni okullar ve eğitim programları ile islâmî esastaki medresecilik ve onu metodlarını birbirine kaynaştırmağa uğraşan, eğitim; teokratik dünya görüşündeki, islâmî temeldeki fikir hareketleri; batının kapitalist emperyalist üretim biçimine rızasını vererek, onunla bütünleşmiş kompadorculuk ekonomisidir.

Böylece, bu çağdaşlaşma, bir siyasal-ekonomik-sosyal yapıya ve yaşam biçimine dönme olarak ortaya çıkmıştır. Her hal ve kârda da şu öğeleri içeren bir oluşum olarak kavranmıştır. Atatürkçülük süreci içinde... siyasal bağımsızlık, ekonomik bağımsızlık, sosyal - kültürel bütünlük ve bağımsızlık ve yenileşmeler,...

Atatürkçülük sürecinin bulduğu çağdaşlaşma yolu, bugünün objektif koşulları içinde, yani, «az gelişmiş bir ülke olarak kalkınmaya yönelme zorunu» içinde, şu açıklığa kavuşmuştur :

Ulusal bağımsızlık kavramı ile, ekonomi kavramı, birbiri ile, tüm birleşmişlerdir. Atatürkçülüğün «istilâli tam» kavramı, her iki bağımsızlığı birbiri içinde deyimleyici bir anlam ile dolmuştur. Ve bunun özü de şöyle gösterilebilir : Kapitalist emperyalizmin yeni biçimi, silâhlı işgalden çok, ekonomik baskı ve işgal olarak gözükür. Bu da, pratikte, ülkenin ithalatının ve ihracatını kontrol olarak gözükür, bu kontrol, o ülke ile ticarî ilişkiler kuran şirketler eliyle yapılır.

O halde, hem siyasal ve hem de ekonomik alanlarda kendi iradesi ile hareket serbestliğini deyimleyen tam istiklâl, bugün şu anlamdadırlar : Kendi dileği ile, kendi serbest tercihi ile, kendi olanoklarını biraraya getirmek suretiyle endüstrileşmeğe yönelmek; Ulusal verimin ve ondan doğan tasarrufun büyük bölümünü onu

emperyalizm merkezlerine sömürtmeden endüstriye aktarmak, onun gereği olan alt yapıya yöneltmek ... Sonra, kendi ülkesi içinde, kendi doğasının, kendi becerisinin doğal ürünü olarak ürettiği ihraç mallarının; ya da, iç tüketim mallarının tıpkısını üreten yabancı şirketlerin, firmaların, kendisine yapacakları müdahaleleri, etkileri önleyebilmek ... Herşeye rağmen, nihayet doğal olarak alacağı ihraç mallarını muhakkak belli endüstri ülkesinden almağa zorunlu kalmamak... üretim cevheri olarak sahip olduğu bazı doğal kaynaklarını, hele pek elverişsiz koşullar altında, belli bir ya da bir kaç endüstri ülkesine satmak zorunda kalmamak... Birey başına düşen ulusal geliri arttırmak... gelir dağılımını da emek merceği üzerine dayatmak... Bunun için de, ekonomiyi, ülkeye gereksinmelerinin öncelik yoğunluklarına göre kademelenmesi esasında merkezî plânlamaya bağlamak ve bunun üzerinde de üretimin dinamiğini teşkil eden çalışmanın katkısını egemen kılmak... Okuma, yazma, güzel sanatlar gibi öteki toplumsal göstergelerde ekonomik göstergeye paralel gelişmelere yönelmek... Bütün bunların olumsuz bir çıkmaza girme istidadını açık tutan toprak, - vergileme - eğitim - dış ticaret - İç kredi - tarım örgütlenmesi - üretim cevherlerinin korunması konularında radikal operasyonlara geçilmesi...

Fakat, Atatürkün kendisinden sonra Atatürkçülük süreci, hızını yitirdi. Hatta siyasal açıdan bir batı burjuva demokrasisinin işletme olanaklarından, geleneklerinden yoksun olan ülkemizde, demokrasinin etik, siyasal - kurallarına uymayan, onları bir siyasal kültür yoksunluğundan gelen bir kavrayış azlığı ile tersine çeviren bir parlamentoculuk başladı. Bu, demokrasiyi bir çoğunluğun mutlâkiyeti ile azınlığın muhalefet oyunları olarak anlayan bir sakat görüş idi.

Bu görüş, Atatürkçülüğün çağdaşlaşma ögelerinden olan siyasal devrimi durdurdu., onun yerine, gene bir merkezci parti oligarşisi yönetimini getirdi. Atatürkçülüğün ekonomik devriminin, ekonominin yapısına inen radikalizmlerle ekonomi ile üretici güçler arasında bir sağlam ilişki kurma istidadını, ter-yüz ederek, ekonomi ile emperyalizm arasındaki köprüyü yeniden kurmağa yöneldi. Sosyal açıdan zayıfların, sosyal ilişkiler alanında da ezilmesini önleyen sosyal devrimleri, anti lâyik bir baskı ile geriye itti, âsiyaî hayat biçimini canlandırdı, kattâ, irticai örgütledi,

Bu sapmalar da, 1960 ihtilâlini getirdi. Bu suretle Ordunun üst kademesinin kendisinden vazgeçerlik edemediği bir tarih mirası, daha doğrusu bir tarih ürünü doğdu, 27 Mayıs Anayasası'na bağlılık bilinci...

Gerçekten 27 Mayısı yapan ordunun, onun ürünü olan bir anayasa ile bağlı kalma bilinci içinde olması çok doğaldır. Bu bilincin en küçük bir gölgelenmesi bile düşünülemez.

O halde, 27 Mayıs nedir ki, ordu yüksek kademelerine kendisi ise bağlanma bilinci vermektedir. Ordu yüksek kademeleri, huzuru getirecek tedbirleri alacak olan hükûmete yardımcılık ederken, onları, tarihimizdeki demokrasileşmek süreci, Atatürkçülük süreci ile birlikte bu bilinç de bağlamaktadır.

Buna, pek kısa bir kestirme karşılık vermek bile mümkündür : 27 Mayıs ve onun Anayasası, zaten, ordu yüksek kademelerini bağlayan öteki iki sürecin doğal bir sonucudur. Anayasa, bu iki süreçle, içli - dışlı bir bağ içindedir. Bu iki sürecin etkisini kabul eden bir askerî seçkinler grubu, kendilerini, ister istemez, Anayasa ile çevrilmiş görürler.

Evet, bu böyledir. Bu esasta böyledir. Aşağıda yapacağımız kısa analiz bunun böyle olduğunu belirtecektir. Şöyle ki :

Anayasa, herşeyden önce Atatürkçülüğün halk iktidarını arayan siyasal devrimini; geliştirilmiş demokratik araçlar ve süreç ile, iktidarı kurma - işletme - denetleme alanlarında canlandırıp geliştirme olayıdır. Ayrıca, Atatürkçülüğün laik içerikli düşün özgürlüğü ile, ezilenlere sömürülenlere yönelik sosyal içerikli özgürlüklerini de geliştirme olayıdır.

Sonra, Anayasa, gene Atatürkçülüğün ekonomik-sosyal-kültürel devriminin gelişmesi ile varılacak bir sosyal hukuk devletinin kurulması olayıdır; Bunun da devrimci bir sistematik içine konup orada geliştirilmesi ile varılacak bir devrim toplumunun kurulmasının hukuksal kadrosudur.

Bu Anayasa içinde, sosyal grupların, öteki gruplar karşısında ezilip tutsaklığa düşmesini önleyecek bir bütünlüğe, bir tamlığa, bir özgürlüğe kavuşması eğilimi vardır. Gene bu Anayasa içinde, böyle bir bütünlüğe kavuşmuş kişilerin ve grupların siyasal katılmalarını arttırma örgütlenmesine kavuşması eğilimi vardır.

Bir başka deyimle söylemek gerekirse diyebiliriz ki, bu Anayasa, şu aşağıda gösterilen noktalarda, Atatürkçülük sürecindeki devrimci niteliği geliştirme yolları arayan bir Anayasadır :

Bir kez, bu Anayasa, pek geniş bir içeriğe yükselmiştir. Sonra, ulusal egemenliğin kullanılmasındaki suistimal kapılarını kapamak üzere, bir denge sistemi kurmuştur. Daha sonra, insan oğlunu hangi

sosyal-ekonomik-kültürel kategoride olursa olsun, sosyal-ekonomik-kültürel açılardan korumanın ileri bir aşamasını teşkil etmiştir.

Bilindiği üzere, insan, aile-meslek-bölge-tüm toplum kategorileri içinde yaşar. Burada, hem kendi grubu içindeki ilişkilerinde, hem de grubu ile birlikte öteki gruplarla olan ilişkilerinde sosyal-ekonomik-kültürel açılardan zayıf durumda olabilir. Binaenaleyh korunması gerekir. Ama bu korunma, onun insan kişiliğine, insan onuruna uygun olmalıdır. Yani kuvvetlinin, beceriklinin, zenginin koltuğu altında bir korunma sözkonusu edilemez. Hattâ toplumun onu koruması bile sözkonusu olamaz. Bir şey sözkonusu olabilir: Korunmağa lâyık olanın, korunmasını kendisinin yapmasıdır. Bu, kapitalist yaşam biçiminde olduğu üzere, kendi özgür girişimi ile kendi kaderini inşa etmeye olanaklı olma değildir. Kendisinin emek sahibi olması yeter. Emek sahibi sıfatı ile, sosyal-ekonomik hayatın sahibi de olur. Bu sıfatla devletle tıpkılaşılarak kendisi vasıtasıyla kendisinin gelişim koşullarını hazırlar, gelişme engellerini bertaraf eder. Çalışmayı düzenler. Toprak üzerinde, özel varlıklar ve girişimler üzerinde tasarruflarda bulunur. Bunları sosyal amaçlara yöneltir. Bunlara müdahalesinin sınırı ancak şundan ibârettir: Bunları, ancak özlerinde mahfuz tutmak (yani genişliklerinde oldukça dar sınırlamalar, kısıtlamalar mümkündür.)

İşte Anayasa devrimci açıdan bunları içerir. Buna göre de Anayasa'ya bağlılık bilinci demek; onun özgürlükler demecini kavramağa ve onu işler tutmağa bağlılık demektir.

İnsan ve grupların sosyal-ekonomik-kültürel açılardan güçsüzlüklerden korunması için, emeği öne alan ve emeği toplum ve devletle tıpkılaştırarak kendisinin gelişmesi koşullarını hazırlamasına, gelişmede uğrayacağı engelleri kaldırmasına olanaklı kılmasına bağlılık demektir. Gene bu sıfatla, toprak üzerinde, özel varlıklar ve girişimler üzerinde tasarruflarda bulunarak, bunları sosyal amaçlara yöneltmeğe bağlılık demektir.

İşte, silâhlı kuvvetlerin üst kademesi, bir yandan aşırılıklarla savaşıyor ve düzeni getirecek hükûmete yardım elini uzatır gözükür iken, öteyandan da, bu yardımın ancak, demokrasileşme süreci, Atatürkçülük süreci, Anayasa'ya bağlılık bilinci içinde olması gerektiğini de düşünememezlik edemiyordu. Bu iki süreç ile ve bu bilinç ile bağlı kalınca, hem kendi zincirine hem de kamu oyununa, anayasaya sahip çıkacağı muhakkak olan şaibelenmemiş siyasal, sosyal, kuvvet miharklarına kendini kabul ettirebileceğini düşünüyordu. Kimse silâhlı kuvvetleri, «re'sen iktidar olma» ihtirası içinde

göremezdi. Fakat A. P. iktidarı, hem bir yandan suistimâllerle gölgelenmişti, gölgelenmekte devam ediyordu; hem de bir yandan bir asayiş koruma işinde de başarı gösteremiyordu. Daha geniş bir dilim içinde bu parti iktidarının muhasebesi yapıldığı zaman, onun, tarihimizin mirası demokrasi sürecimizi, eski demokrat parti gibi bilim dışı yorumlarla saptırmalara uğrattığı görülüyordu. Çünkü bu parti iktidarı da, demokrasiyi; sayı çokluğu soyutlamasından ötedeki gerçek değerleri, mekanizması, oyun kuralları, sosyo-ekonomik gerekleri ile görmek istemiyordu. Atatürkçülük sürecini ve «ulusal irade» kurumunu, 1961 Anayasasındaki yerinden ötede, yanlış ve zararlı bir yere oturtuyordu. Tüm devrimciliği, aradığı bilimsel sistematığı içinde görmeğe ve değerlendirmeğe gerek duymadan, ithamlar ile söndürmek istiyordu. İthamlarına da, tüm Anadolu'da örgütlenmiş irtica kuvvetlerinin vurucu gücünün maddesel ağırlığını destek yapıyordu.

Bu parti iktidarı, Atatürk sürecini ise, hemen hemen-içeriğinde hiç bir ögeyi-geliştirmek şöyle dursun - işletmeden, bir kenara atmış bulunuyordu. Bu Atatürkçülük çağdaşlaşmasının maddesel yönünü, üretimi, dış ihracatı arttırmadan, dar boğazlara sokmak suretiyle ihmâl ediyordu. Bu sürecin, üretimi dayattığı ögeleri yadsıyarak, onların yerine, amerikancı hayat görüşün özel girişime prim veren kapitalist emperyalizm kurumlarını koymağa uğraşiyor, yeni emperyalizmle onların ülke içindeki uzantıları ile bütünleştiriyordu.

Çağdaşlaşmanın sosyal-kültürel yönlerinde ise, anti-laik ve geleneksel değerler ile açık bir geriye dönüş uyguluyordu.

1961 Anayasası'nın devrimci karakterine çok ters düşen bir yorumla, onu, kendisine yaradığı yerlerde tutuyordu. Fakat mızrağı çuvala sokamadığı yerlerde de, ona açıkça cephe alıyordu.

Onun anti-laik, anti-soysal davranışlarının yarattığı bir irtica dalgası ile, toplum dinamiğinden kendiliğinden çıkan modern üretim güçlerinin sosyal-siyasal talepleri karşılansınca, ortaya «eylem» olayları çıkıyordu. Daha ilk çıkışta, «yasa ve düzen» kuralının, hem önleyici, hem susturucu gücü ile hareket edilemeyince, eylemler «şiddet» e dönüşüyordu.

Silâhlı kuvvetlerin üst kademesi, önceleri, meseleye kendisinin müdahalesini zorunsuz kılacak bir hükümet girişimi ile durumun düzelmesini beklemiştir. Yalnız, bu hükümete yardım da etmeli idi. Bu, «re'sen iktidar olma» ya gerek kalmadan, hükümeti aşırılıklarla şiddet ile orduyu çileden çıkararak yakıştırmalar ile savaşa-

rak, onu bertaraf ederse bundan ötesinde ,tüm siyasal güçler, demokratik anayasa gerekleri içinde kendi iktidar savaşlarına ve ilişkilerine devam edebilirdi. Ordu da, kendi nötr yerinde, kendi işi uğraşına devam ederdi.

Fakat, daha baş taraflarda da anlattığımız üzere, kendisinin, demokrasileşme süreci, — Atatürkçülük süreci — Anayasa bilinci ile bağlı kaldığını ne kadar ileri sürerse sürsün, bir çok çevreler, Hükûmete yardımcılık işinde, ordu yüksek kademeleri ile hükûmetin tıpkılaşması imajını görüyorlardı. Çünkü, yüksek kademelelerin davranışları, onların şöyle bir yorumdan geldiği zehabi hâsıl oluyordu :

Bu yoruma göre, Anayasa'nın öngördüğü ve gittikçe genişleyecek halkalar halinde endüstrileşmiş, sosyalleşmiş, lâyikleşmiş bir kalkınmayı verecek olan reformlar, halâ ve halâ yapılmamıştır. Atatürkçülük süreci de, bu yüzden, bir kesikliğe uğramıştır. Bu da, bir gericilik hareketinin dallanıp budaklanmasına yol açmaktadır. Bir yandan değişme ve bunun için reformlar yapma zorunu doğmuştur. Bir yandan da değişmezlik ve reform ataleti bir sosyal vakıa olarak vardır. Bu ikisi karşılaşmaktadır da ... İşte, yaşadığımız huzursuzluk, geniş olarak bundan doğmaktadır. Gene bu yoruma göre, Türkiyede, bugün, «toplumdan istekte bulunma hakları» geniş ölçüde gelişmektedir. Bu hakları elde etme savaşı yapmak için örgütlenme hakları da vardır. Bunlar, aşırı derecede kullanılmaktadır. Bu suretle, bir aşırı yol meydana gelmiştir. Bunun bazı eylemleri de, huzursuzluğun bir başka kaynağı sayılabilir.

Böylece artan huzursuzluk, orduyu re'sen iktidar olmağa itmektedir. Ama, ordunun yüksek kademesi, buna talip değildir, hatta buna direnmektedir.

O zaman, ortada tek bir yol kalıyor : Hükûmeti bu iki kategori aşırılık ile bir düzen ve kanun hükûmeti savaşına iterek, ona bu yolda yardım etmek... Burada kendisini, hükûmetin bir aleti, bir aracı olma yakıştırmasından kurtarmak için de, tarihimizin miraslarına sarılmak : onların koruyuculuğunu yapmak görevi içinde kalındığını hissettirmek...

Lâkin, bu dikkate rağmen, aydın çevrelerde bu yorumların, A.P. hükûmeti ile paralellik teşkil ettiği zehabi silinememiştir. Ayrıca A.P. hükûmetinin reform yapmağa yapısının ve ideolojisinin elvermediği de, elvermeyeceği de görülmeğe başlanmıştır. Ve gene ayrıca, bazı Anayasal hakların kullanılmasının, kısıtlanmasının, de-

mokrası süreci, Atatürkçülük süreci Anayasaya bağlılık bilinci içindeki yerini saptamakta zorluklar olduğu görülmüştür.

O halde; A.P. Hükûmeti ile paralellik imajının verilmemesini; huzur arama yollarının gölgelenmemesini sağlayacak bir yeni davranış aramak gerekir idi. Hızla gelişen olaylar da, bu yeni davranışın, bir an önce bulunmasını zorunlu kılıyordu. «Anayasa ve demokratik düzen içinde gerekenin gerektiği zaman yapılması»na gittikçe yaklaşıyordu.

Ve nihayet bu zaman geldi. Kendisi ile paralellik zehabı doğan ve onun Anayasa düşmanlığı ekmeğine — ordudan yardım görgörerek Anayasa'ya müdahale kapısını açılması ile — yağ sürülecek olan bu A.P. Hükûmeti ihmâl edilmelidir. Reformların yapılması, bu sebeple, Adıgeçen demokrasileşme, Atatürkçülük süreçlerinin geliştirilmesi içinde, bir başka hükûmete yardım etmelidir.

Bu davranış yolu muhakemesi, 12 Mart 1971 muhtırasını doğurdu. O da, A.P. Hükûmetinin gidip, partilerinden détaché edilmiş politikacılar ile uzman teknokratlardan kurulmuş Nihat Erim Hükûmetinin gelmesine yol açmıştır. Şimdi, bu hükûmetin demokrasileşme sürecimizin Atatürkçülük sürecimizin, Anayasaya bağlılık bilincimizin içinde, silâhlı kuvvetlerden bir yardım görmesi ve bu yardım ile, huzur tedbirleri ile reformculuk girişimlerine başlaması evresi açılmıştır.

Bu yeni evrenin analizini ileride yapacağız. Buraya, ordunun yüksek kademesinin re'sen hükûmet olmaktan kaçınması sonucu, huzurun gelmesinde hükûmete yardımcı olma gereksinmesini duyması ile gelinmiştir. Aynı zamanda da silâhlı kuvvetlerin üst kademesinin, kendisinin bağlı olduğu tarih mirasları içinde reformcu bir hükûmet yaratmak dileği ile gelinmiştir. Bu hızla gelişen olayın ruhunu kavramak ve unutmamak için, durumu, geniş bir özetle, yeniden gözden geçirmek istiyoruz. Bu geniş özet, gelişmenin kendi vicdanımızda muhasebesini yapmamıza ve şimdiki Nihat Erim Hükûmetinin kaynak ve dayanağını saptayarak onun da bağlı kalması gereken unsurları ileride daha iyi görebilmemize yarayacaktır.

Evet, ordunun üst kademesinde, bazı rahatsızlıklar görülmüştür :

Durumu değerlendirmede, bunalımın nedenini saptamada tereddüklere düşmüştür.

a — Bir yandan hükûmet ile aynı çizgide olması gerektiğini görüyor.

b — Bir yandan da, bu hükûmetin paralel olmadığı bildiği bazı tarih miraslarına uymak zorunda olduğunu görüyor.

Öyle ise, Öyle bir yorum yapabilmeli ki, hem Anayasal bağ içinde kalmış olsun; hem de tarih miraslarına hânis olmasın, ve yeni hükümet de, bir çerçeve içinde kalsın. Burada, yeni hükümeti de bağlayan bu prensipleri yineliyerek açıklıyoruz. Böylece, ordunun ancak, hangi hükümeti destekliyebileceği anlaşılmış olur. A.P. hükümeti böyle bir iktidar olmadığı için, yani bu prensiplere uymadığı için gitmiştir. Şimdi, yeni hükümetin iş yapması, bu prensiplere bağlıdır. Kanımızca, tarihin akışı, orduyu işe karıştırmıştır. Kendisi, bizzat iktidar olamayan ordu, bize göre, ancak bu prensipler içinde kalabilecek olan hükümetlerle uyuşabilir ve onları destekliyerek, huzuru bulabilir.

Orduyu, bir hükümeti desteklemeye götürecektir prensipler (yineleyerek) özetliyelim şunlardır:

I — DEMOKRASİLEŞME SÜRECİ İLE BAĞLI KALMAK :

İktidar, merkezsiz bir yerde, bir tek kişinin ellerinde, sınırsız, kontrolsüz, müeyyidesiz uygulanırdı; eski Türk devletlerinde.. Bu otorite prensibi idi.

Buna 1807, beşerî dayanak geldi. Sorumluluk da doğmuşdu. 1839 da : mutlak iktidar, özünde sınırlandı.

1876 da: İktidar anlayışı ve yapısı değişti : Çünkü, ortaklı bir müessesedir ancak iktidar. Ve yapıya parlamento eklenmiştir. Artık iktidar Sultan-Parlamento ikilisi yolu ile kullanılır. İktidarın yürütülmesinde, hükümetin sorumluluğu vardır.

Bu, iktidarın demokrasileşme sürecinin başlamasıdır. 1919-1920 1921-1924 lerde : Bu demokrasileşme çok ileri gitmiştir. Ortaklık kalkmış, halk egemenliği gelmiştir : Cumhuriyet biçiminde...

1946 da : çok partili şekil ile, demokrasileşme, son noktasına vardı sanıldı.

1961 de : İktidarın insan hakları ile bağlanması ve aynı zamanda yapıcı, kuvvetli bir hükümetin aranması, bu demokrasileşmenin son safhası olmuştur. İşte ordunun üst kademesi, kendini, bu demokrasileşme süreci ile bağlı sayıyor : Tedbirleri, demokrasileşme sürecine uygun olarak alacak olan ve böylece aşırıcılık ve gericilik ile savaşacak olan bir hükümete yardım meselesi ile karşı karşıyadır.

II — ATATÜRKÇÜLÜK SÜRECİ İLE BAĞLANMAK :

1 — ATATÜRKÇÜLÜKDEKİ İSYAN ÖĞESİ : Atatürkçülük bir isyan ile başlar; Halife Sultan'a, âsiyâî değerlere, emperyalizme isyan.

A) Halife - Sultan'a isyan :

Yani onun deyimlediği siyasal sistem, siyasal iktidar biçimine isyandır. Çünkü, bu bozulmuştur.

i — Halk-Hükümdar ikiliği olmuştur : Bu, birliğin bozulmasıdır.

ii — Bizzat askersel monarşi bozulmuştur.

iii — Adalet ve yönetim bozulmuştur.

Bütün bunlar Halife - Sultan'a sembolize ettiği siyasal sistemin bozulmasıdır. Onu, Atatürkçülüğün, bu siyasal sistem ve iktidar biçimine bir isyanı göstererek onun değiştirilmesi eylemine girişmiştir.

B) Emperyalizme isyan :

Emperyalizm, sömürgeciliğin bir sonucudur.

15 inci Y.Y dan sonra, Batıda feodalite batıp ticaret ve sanayi kurulmuştur. Osmanlılarda ise bu olmamıştır. Tersine, Gelişenlere ham madde ülkesi olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, bu durumu doğurmuş olan emperyalizmle savaş başlamıştır. Emperyalizm nedir? gelişen kapitalizmin, gelişmemiş ülkelerin kendilerini sömürmeye açık tutmaları sonucu, onlar üzerinde doğan bir sömürgeciliğin ifadesidir.

İşte Osmanlılar, böyle bir kapitalist gelişmezlik içinde, kendilerini batı kapitalizminin uzantılarına sunmuşlardır :

1839 da : İngilizlerle ticaret mukavelesi : Serbest ticaret mukavelesi.

1848 de : Fransızlarla ticaret mukavelesi : Serbest ticaret mukavelesi.

1888 de : Almanlarla demiryolu imtiyazı.

Bu yüzden, Osmanlı sanayii (Yani mevcut olanı) 19. yüzyıl sonlarında çöktü. Vakıa, bu arada, kendimizi kurtarma girişimine

girişilmiştir. Fakat, Batı, buna olanak vermemiştir. Hatta, borçlarımızı ödeyemeyecek duruma sokmuştur bizi. 1875 de Duyunu - Umu-mîye kurulmuştur. Yarattığı komprador sınıflar ile Osmanlı ekonomisi, uydu durumuna sokulmuştur. Birinci dünya savaşı sonuna gelinmiştir.

Fakat bu tarihlerde, Atatürkçülük süreci başlamıştır : Bir unsur da, anti-emperyalizm olarak...

Burada Atatürkçülük; Milletlerarası emperyalizmin Türkiye'yi koyduğu «açık pazara» ham madde kaynağı olarak bir «uydu ekonomi» uygulamaktan ve böylece, batı kapitalizminin sömürü konusu olmaktan çıkma hareketidir. Dış sermaye, yabancı kredi yolları ile gelip ve içeride kendisine müttefik komprador zümreleri yaratarak, onlar eli ile kendisi ile bütünleştirildiği yerli ekonomiyi; kapitalist emperyalizmin bu iç dış etkenlerinden arıyarak, bağımsız bir ulusal ekonomiye dönüştürmedir.

C) Âsiyaî yaşam biçimine isyan :

Bir yandan teokratik-mutlâkiyetçi otorite prensibine bağlı karizmatik siyasal iktidar ve siyasal sistem vardı. Bir yandan da bazı kapitalist emperyalizmin uyduluğu içine girme vardı.

Bu ikisi, halkı, kapalı sosyal ilişkiler yaşamı içine iter. Kapalı fanatik bir yaşama biçimi içine atar.

Osmanlılarda bu, böyle olmuştur : Eklettik Osmanlı Kültürü, emperyalizmin uyduluğundan gelen ekonomik yıkıntılar başlayınca, tam bir fanatizme ve kaderciliğe dönmüştür. Bu arada, Kapitalist emperyalizmin dünyasının bazı liberal düşünleri de gelmiştir batıdan. Fakat, batılı çevreler, bunu, hemen, kendi çıkarlarına kanalize etmişlerdir. Amaç da, Bu yeni siyasal ve sosyal düşüncelerle bir kuvvetli merkezsel iktidar yaratarak ve onu da kendine bağlayarak, Türkiye'yi, uydulukta tutmak sömürüye açık tutmakta devam etmek. Bu suretle, kolayca ve risklere uğramadan onu sömürüye devam edebilmeyi garantilemek... nitekim böyle olmuştur.

Fakat, bu yeni siyasal ve sosyal düşünceler, fanatik - dinsel dünya görüşü ile kitleler arasındaki geleneksel bağı kırarak ölçüye gelememiştir. Yani bu yeni ve liberal düşünler, batılı rasyonel merceği üzerinde, gelişen bir yeni ulusal kültür ve yaşam biçimi getirememiştir. Böylece, Osmanlılar da, kültür - sosyal yaşam biçimi, ikili bir görüntü içinde kalmıştır. Bir yanda yeni düşünler ve onların deyimlediği rasyonel üzerinde bazı yeni kurumlar; öte

yanda da islâmi fanatizmin kaderciliği içinde büsbütün gelenek-selleşmiş âsiyaî düşünceler ve onların duruk eski kurulları bir arada yaşamaktadır. Çünkü, reformcu kuşaklar, batı kapitalist emperyalizmi ile kesin bir savaşa girdi, yani düşüncelerin ve kurumların, bu emperyalizmin iyi işlemesi için değil, ulusal değerleri ve kurulları bulmak için kullanılması yolunu ihmal etmişlerdir.

İlk defa Atatürkçülüktür ki, sosyal yaşantımızın biçimi olan bu âsiyaîliğe isyan etmiştir.

Bu üç buutlu isyandan Atatürkçülük, aynı zamanda, üç tane yapıcı öge meydana getirmiştir.

2 — ATATÜRKÇÜLÜĞÜN YAPICI UNSURLARI :

Atatürkçülükte, içerdiği isyan ögelerine paralel, üç de yapıcı öge vardır.

A) Siyasal Devrim : Bu, ülkeyi işgal etmiş olan kapitalist emperyalizmin silâhlı kuvvetlerini bertaraf ederek, siyasal olarak bir bağımsız devlet kurma, yani, dışa, karşı, siyasal alanda devletin bağımsızlığını sağlamak ve aynı zamanda bu emperyalizme rıza göstermek suretiyle kendi geleneksel mutlakiyetini ve kişisel hükûmet prensibini geri getirmek isteyen halife-sultan'ın hükûmeti yerine, halk iradesine dayalı bir meşveret hükûmeti halinde olmak üzere halkın cumhuriyetini getirmektir. Onu «istiklâlî tam» üzere kurmaktır.

B) Ekonomik Devrim : Bu, Zaten sermaye birikimi olmayan bir ülkede, ülkeyi yeniden emperyalizmin uydusu haline getirebilecek olan; ekonomiyi bu kapitalist emperyalizimle bütünleştirebilecek olan kapitalist yöntem ile; çağdaşlamaya, sınıflar arası çatışmayı, toplumdaki hâkim çelişkiyi proleterin yararına sona erdirecek bir yol ile ulaşmak isteyen akımın, yöntemin dışında kalarak; çağdaşlaşmanın ekonomik sürecini ve düzenini, halkın «sai» sine dayatan; «sai erbabı» ndan kurulu halkı «memleketin sahibi hakikisi» kılan, kılacak olan bir devrimdir. Bunun pratikteki görüntüsü de, pragmatik bir yoldan ibârettir : Ulusal servet kaynaklarının toplum kontrolünde kalması, büyük devlet yatırımları kanalı ile ekonominin canlandırılması, ... (ulusal servet kaynakları ile birlikte ekonominin toplum kontrolüne giremeyişi ve bunun sonucu, büyük devlet yatırımlarına rağmen, ekonominin, tüm kapitalist üretim biçimine kayması ile burjulaşmağa yönelmiş bir ekonomiye varıldığı, söylenebilecektir.)

C) Sosyal devrim : Bu; siyasal devrimin getirdiği halkın ulusal iradesine dayalı Cumhuriyetini korumak üzere, ona elverişli bir sosyal düzen, lâyük bir sosyal ilişkiler dünyası kurulmasıdır; Türlü sosyal (ve ekonomik) bağlar ile, sosyal (ve ekonomik) açılardan zayıf, yoksun düşmüşleri, bu güçsüzlüklerinden kurtaracak operasyonlara gidilmesidir. Bu, pratikte, bir yandan, cumhuriyet ile uyuşmayan ve halife -sultanlığın dayanağı olarak metafizik kaynaklı değerleri ve kurumları, yani sultanlığın - halifeliği - şehüslâmlığı - Şerîye vekâletini - medreseleri - mecelleyi - Şehliği - tekke ve zaviyeleri - alfabeyi - rakamları - saati - kılık ve kıyafeti ve kaldırarak hem siyasal hayatı hem de insan ve toplum hayatını, doğumdan ölüme ve mirasına kadar her yönünde lâyisize etmektir; Öte yandan da, sosyal (ve ekonomik) alanda güçsüz olan kadını - çocuğu - tarımcı köylüyü - çalışan kitleleri, buldukları kategori içindeki ilişkileri ve öteki kategoriler karşısındaki durumları ile ele alıp, bu ilişki ve durumlar içinde korumak üzere, sosyal açıdan geliştirmektedir.

3 — **ÖZET : ATATÜRKÇÜLÜK SÜRECİ, BİR ÇAĞDAŞLAŞMADIR.** Bir çağdaşlaşmaya yönelmedir. Bu; hukuk ve eğitim sistemi ile, kendine özgü sınıfsal yapı üzerinde olup, kapitalist emperyalizm sömürüsüne razı üretim biçimi ile, geleneksel - kozmopolit karışımı doğu uygarlığı ile, Osmanlı değerlerini ve kurumlarını tasfiye etmedir. Bu; siyasal, sosyal ve özellikle ekonomik alanda kendi tercihlerini kendinin kararı ile saptayıp, endüstrileşmeye yönelmedir. Bu; bunun için de, üreteceği, ihraç ve ithal edeceği mallarda karar serbestliğini kendi elinde tutarak, eylemlerini merkezi plâna bağlama gücünü göstermedir. Bu; endüstrileşmeyi, gelir seviyesini yükseltmeği, dağıtımını ve tüketimi adilleştirmeyi sağlayarak müspet - lâyük - radikal tedbirleri almaz; Ve nihayet bütün bu olumlu eylemlerin önlenmesini mümkün kılacak faktörleri bertaraf etmek için, toprak - eğitim - dış ticaret - iç kredi - örgütlenme - doğal kaynakları koruma konularında radikal operasyonlara geçebilmedir.

Fakat, Atatürkçülük, özellikle çok partili hayata geçerken, yerini bir parlamentoculuğa bıraktı. Bu parlamentoculuk, demokrasiyi bir çoğunluğun mutlakiyeti ile, azınlığın muhalefet oyunları olarak anladı. Bu yüzden de, Atatürkçülüğün yapıcı ögeleri unutuldu. Onların yerine, gene parti oligarşisi yönetiminin, emperyalizmin gelmeğe başlaması bir anti-lâyikliğün örgütlenmeğe, başlaması geldi. Fakat bu ters gidiş 1960 İhtilâli'ni ve 1961 Anayasası'nı getirdi.

III — 27 MAYIS ANAYASASINA BAĞLILIK BİLİNÇİ: İşte, ordunun yüksek kademesi, bir yandan, re'sen iktidar olmaktan ise, aşırılıklarla savaşıacak bir hükûmete yardım prensibini yeğ tutarken, bir yandan da, tarihin ürünü olarak, kendisi ile bağlanacağı ögelerden biri olarak bunu görmemezlik etmemektedir.

Anayasa'ya bağlılık bilinci demek, onun özgürlükler demetini kavramağa ve işler tatmağa; sosyal, - ekonomik - kültür açılarından olan zayıflıkları gidermeği ve bunun en kestirme yolunu da emeği öne alarak, onun devletle tıpkılaşıarak kendisinin gelişim koşullarını hazırlamasının, gelişme engellerini bertaraf etmesinin gerçekleşmesine bağlı kalmak demektir.

Bu anlamdaki Anayasa endüstrileşmiş, sosyalleşmiş, lâyikleşmiş bir kalkınmayı verecek reformları öngörmektedir. Ama A.P. Hükûmeti, bunları yapmamıştır. Ona yardımcı olmak, onun bu ataleti ile paralellik kurmaktır. O halde bu paralelliği vermeyen, bir formül bulup, re'sen iktidar olmaksızın onun vasıtası ile huzuru ve reformları getirme yolunu aramalı idi. Aranmıştır. 12 Mart muhtırası ile bunu arama yoluna gidilmiştir. Bu şu demektir: Ordunun «re'sen iktidar» olması değil; fakat, ekonomik-sosyal-siyasal sulhu getirecek hükûmete yardımcı olması söz konusudur. Bunda bir çelişkiye düşmemek bazı prensiplere varmak gerekir. Biz, bulabildiğimiz prensipleri işaret ettik.